

PROF. DR. ATALAY YÖRÜKOĞLU ULUSAL ÇOCUK VE ERGEN RUH SAĞLIĞI POLİTİKALARI VIII. ÇALIŞTAY RAPORU

"4+4+4=?"

2006 yılından bu yana düzenlenmekte olan Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Politikaları Çalıştay'ının sekizincisi 18 Ocak 2013 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı ve Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği işbirliğinde Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya konuşmacı ve tartışmacı olarak çeşitli fakültelerden, rehberlik-araştırma merkezlerinden, sivil toplum örgütlerinden ve çocuk psikiyatristi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, pedyatrist, hemşire, eğitimci, öğretmen, avukat gibi çeşitli çalışma alanlarından uzmanlar katılmışlardır. Teması "4+4+4=?" olarak belirlenen çalıştayda yeni eğitim sistemimiz çok boyutlu olarak ele alınarak tartışılmıştır. Çalıştay sabah tartışmacı ve katılımcıların görüş ve geri bildirimleri ve öğleden sonra gerçekleşen bir panel ile yapılandırılmış ve çıktıları aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Tartışma

4+4+4 eğitim sistemi şu sorular başlığında tartışılmıştır:

- Okul öncesi eğitim hangi yaşta başlamalıdır?
- Zorunlu eğitime (ilkokula) başlama yaşı ne olmalıdır?
- Mesleki ve teknik eğitim ne zaman ve nasıl olmalıdır?
- Seçmeli dersler hangi kademedede ve nasıl olmalıdır?
- Öğretmen eğitimi ve müfredat içeriği nasıl geliştirilmelidir?
- Kılık kıyafet yönetmeliği nasıl olmalıdır?

Panel

Prof. Dr. Buket Akkoyunlu-Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Bilgisayar ve Öğretim Tek-

nolojileri Eğitimi Bölümü, "21. Yüzyılda Eğitimin Değişen Yüzü"

Prof. Dr. Aysel Ekşi-İstanbul Üniversitesi Çocuk Sağlığı Enstitüsü Emekli Öğretim Üyesi, "4+4+4 ve Çocuk Ruh Sağlığı"

Avukat Hatice Kaynak-Çocuk İhmalini ve İstisnalarını Önleme Derneği Yönetim Kurulu Üyesi, "4+4+4 ve Çocuk Hakları"

Ünsal Yıldız-Eğitim-Sen Genel Başkan, "4+4+4 ve Getirdikleri"

Dünyamız son 50 yıl içerisinde düzenli olarak gelişen ve büyük bir ivme kazanarak 21. yüzyılda doruk noktasına ulaştığı bir değişim süreci yaşamaktadır. Değişim kuşkusuz eğitim kurumlarını da etkilemiştir. Bu değişim sürecinde pozitif bilim anlayışından, eleştirel bilim anlayışına evrilme, teknolojik gelişmeler, iş dünyasının beklentileri, küresel sorunlar, bilginin artan öneminden söz edilmektedir. Okulların çok amaçlı olması beklentisi, bilimsel ve teknolojik değişimlerdeki artış, iletişim teknolojilerinin hızlı gelişimi, bireylerin yaşam beklentilerindeki artış, iş dünyasının değişen beklentileri, şiddetin yeni biçimleri gibi konular da gündeme gelmektedir.

21.yüzyılda çözülmesi gereken yerel, ulusal ve küresel sorunlar önceki yüzyılların sorunlarından çok farklıdır. Bu sorunlar, 20. yüzyılın koşullarına göre yapılanmış olan okul ve eğitim anlayışının farklılaşmasını gerektirmektedir. Eğitim, bu sorunları çözecek becerilere sahip bireyler yetiştirmek zorundadır. 21.yüzyıl becerileri olarak isimlendirilen bu beceriler arasında sorun çözebilme, eleştirel ve yaratıcı düşünebilme, kaynakları etkili kullanabilme, karar verebilme, teknolojiyi etkili olarak kullanabilme, iletişim kurabilme, ekip çalışması yapabilme sayılmaktadır.

Eğitimin değişime ayak uydurması konusunda bir ortak görüş oluşmuştur. Buna nasıl yanıt verileceği konusunda ise tartışmalar olmaktadır. Hızlı değişimler, teknolojinin hızla yaygınlaşması toplumdaki herkesin bu değişime ayak uydurmak için temel eğitimlerinin ve becerilerinin güçlü olmasını gerektirmektedir. Rekabet gücümüzün artması bakımından da bu çok önemlidir. Ülkemizde 2012-2013 eğitim öğretim yılında 2006/2007 doğumlular okula başladılar. Bugün okula başlayan çocuklarımız 2029 yılında üniversite mezunu olacaklar. 2029'da dünya nasıl bir yer olacak biliyor muyuz? Bilmediğimiz bir dünyaya çocuklarımızı nasıl hazırlayacağız? Onlara ne tür öğrenme ortamları sunmalıyız? İş dünyası da kendisini yeniden düzenlemekte, beklentilerini değiştirmektedir. Birçok işin bir araya getirildiği, çalışanın birçok sorumluluk üstlendiği bir yapı söz konusu olmaktadır. Günümüzde bireyin karşılaştığı görevler tek bir beceriden çok, farklı beceriler gerektirmektedir. Bu nedenle, gelecekte en değerli çalışan, işini yaparken, farklı becerilere sahip çok yönlü bireyler olacaktır.

İş dünyasının istekleri / beklentilerine göre ön koşul olarak üniversitelerin ilgili bölümlerinden yeni mezun olup, analitik ve kavramsal düşünme, yaratıcılık, takım çalışmasına uygunluk, sonuç odaklılık, farklı rol ve sorumluluklara uyum sağlama, karmaşık ve önceliklerin değiştiği ortamlarda etkin olarak çalışma, zamanı etkili kullanma, sorun çözme, etkili iletişim kurabilme ve teknolojiyi etkili kullanabilme, çok iyi derecede ve en az bir yabancı dil bilme aranan özellikler arasında sayılmaktadır.

Bu beklentiler çerçevesinde eğitim sistemimiz gözden geçirildiğinde; kalabalık sınıflarda, kurallarla çevrilmiş, becerileri dikkate almayan, testlerden başarılı olmaya odaklanmış bir yapı ile eğitim sistemim daha verimli ve etkili hale getirmeye çalıştığımız görülmektedir. Günümüzde eğitim, öğrencilere birikmiş olan bilginin aktarılmasından çok onlara bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma becerilerini kazandıran bir sürece dönüşmüştür. Süreç öğretene odaklı olmaktan çıkmış, öğrenene odaklı bir yapı kazanmıştır. Okul

belli bilgilerin bilgi ve becerilerin verildiği bir kurum değil aynı zamanda toplumu şekillendiren ona yön veren bir kurum olmak zorundadır. Öğretmenlerin öğrencilere ilişkin algıları değişmiş, öğrencilerin zayıf yönlerine değil başarılı oldukları yönlere odaklanmıştır. Bu bağlamda günümüz toplumunda okulun, ders programlarının öğretmenlerin, öğrencilerin ve hatta velilerin tamamı değişmiştir

Eğitimde değişim için, nitelikli bir öğretim programı, nitelikli ve destekleyici bir öğrenme öğretme ortamı, sürekli gelişim ve öğrenme kültürü, kaynakların etkili kullanımı şarttır. Eğitimde 4+4+4 olarak bizlere sunulan model teknik bir düzenleme mi yoksa ağırlıklı olarak siyasi ve toplumsal tercihlere yönelik bir düzenleme midir? Bu bir eğitim reformu mudur?

Demokratik, ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş bir ülke olmak yolunda, eğitim reformunda önceliğimiz yaratıcı, yenilikçi, analitik ve eleştirel düşünen, araştırmacı, anadil ve yabancı dil becerileri yüksek bireyler yetiştirmek olmalıdır. Çocuklarımızın iyi birer dünya vatandaşı olmaları için çevre bilinci, cinsiyet eşitliği, insan hakları, çok kültürlülük gibi konularda da erken yaşlardan itibaren eğitilmeleri önem taşımaktadır. Dolayısıyla temel eğitimde öncelik, "nitelikli bir eğitimin, eşitlik çerçevesinde" tüm çocuklarımıza sunulması olmalıdır.

Eğitim, temel insan hakları arasında en çok vurgulanan haklardan biridir. Temel eğitim, toplumda bütün vatandaşların sahip olmaları gerekli olan asgari ve ortak bilgi, beceri ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 26. maddede; "Herkes eğitim hakkına sahiptir. En azından ilk ve temel seviyede eğitim parasız olacaktır." görüşü vurgulanmaktadır. Anayasamızın 42.maddesinde ise "İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve devlet okullarında parasızdır." denmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 28.maddesinde, çocukların eğitim hakkı ayrıntılarıyla ele alınmaktadır:

1-Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özelliklerle:

A) İlköğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler

B) Ortaöğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar

C) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler

D) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler

E) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2- Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşme'ye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3- Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

ÜLKEMİZDE İLKÖĞRETİM VE EĞİTİM KANUNU'NA GÖRE YASAL DURUM:

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (Kanun No: 6287, Kabul tarihi: 30.03.2012)

"MADDE 3- Mecburi ilköğretim çağı 6-13 yaş grubundaki çocukları kapsar. Bu çağ çocuğun 5 yaşını bitirdiği yılın eylül ayı sonunda başlar, 13 yaşını bitirip 14 yaşına girdiği yılın öğretim yılı sonunda biter."

"MADDE 7- İlköğretim; 1 inci maddede belirtilen amacı gerçekleştirmek için kurulmuş dört yıl süreli ve zorunlu ilkokul ile dört yıl süreli ve zorunlu ortaokuldan oluşan bir Milli Eğitim ve Öğretim Kurumudur"

"MADDE 9-İlköğretim kurumları; dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur. Ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarında lise eğitimim destekleyecek şekilde öğrencilerin yetenek, gelişim ve tercihlerine göre seçimli dersler oluşturulur. Ortaokul ve lise-lerde, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamberimizin hayatı, isteğe bağlı seçmeli ders olarak okutulur. Bu okullarda okutulacak diğer seçmeli dersler ile imam-hatip ortaokulları ve diğer ortaokullar için oluşturulacak program seçenekleri Bakanlıkça belirlenir."

"MADDE 26-Ortaöğretim, ilköğretime dayalı, dört yıllık zorunlu, örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumlarının tümünü kapsar. Bu okulları bitirenlere ortaöğretim diploması verilir."

DÜNYA ÜLKELERİNDE YASAL DURUM

Avrupa ülkelerinde okula başlama yaşı, zorunlu eğitim süresi ve okullaşma oranı:

	Zorunlu yıl	Süre	Oran
Danimarka	7-16	9	99
Belçika	6-18	12	93
Fransa	6-16	10	97
Almanya	6-18	12	82
Yunanistan	6-15	9	99
İrlanda	6-15	9	99
İtalya	6-14	8	96
Lüksemburg	4-15	11	
Hollanda	5-17	12	100
Portekiz	6-15	9	100
İspanya	6-16	10	100
İngiltere	5-16	11	96

Okula başlama yaşı

Almanya	64 ay-72 ay	30-31 Aralık tarihleri arasında doğmuş olanlar ve henüz altı yaşını ders yılı içinde tamamlayacak olan çocukların okula başlamaları konusunda çocuğun velileri karar vermektedir
Avusturya	72 ay-80 ay	
Belçika	64 ay-72 ay	
Bulgaristan	72 ay-84 ay	
Çek Cumhuriyeti	60 ay-68 ay	
Danimarka	64 ay-72 ay	
Estonya	72 ay-84 ay	
Finlandiya	72 ay-84 ay	
Fransa	68 ay-72 ay	
Güney Kıbrıs	68 ay-72 ay	
Hollanda	48 ay-60 ay	
İngiltere	60 ay-68 ay	
İtalya	68 ay-72 ay	
İrlanda	72 ay-84 ay	
İsviçre	68 ay-72 ay	
İsveç	64 ay-72 ay	Bazı durumlarda 6 yaşını bitirmeden okula başlamak için başvuran çocuklar öncelikle İsveççe dil gelişimlerine yönelik bir düzey belirleme sınavı sonrası okula kabul edilebilmektedir
İspanya:	72 ay-84 ay	
Letonya	72 ay-84 ay	5-7 yaş arası iki yıl zorunlu okul öncesi eğitimi bulunmaktadır
Litvanya	72 ay-84 ay	
Lüksemburg	72 ay-84 ay	1 Eylülde 4 yaşını tamamlamış öğrenciler 2 yıl zorunlu okul öncesi eğitime alınmaktadır
Macaristan	72 ay-84 ay	60-72 ay veya 72-84 ay arasındaki yıl zorunlu okul öncesi eğitim kapsamaktadır

Okul öncesi eğitim

- Dünya ülkelerinde okul öncesi eğitim 16 ülkede zorunlu tutulmaktadır.
- Dünyadaki 200 ülkenin:
  - o 30'unda çocuklar 5 yaşında (60-72 ay)
  - o 130 ülkede 6 yaşında (72-84 ay)
  - o 40 ülkede de 7 yaşında (84 ay sonrası) eğitime başlamaktadır.
- İngiltere, Avustralya, Yeni Zelanda gibi ülkelerde zorunlu temel eğitim 5 yaşında başlarken, ilköğretim 1 ve 2. sınıfta çocuklar, okuma yazma öğrenmeyip, okulöncesi eğitime yalan bir eğitimden geçirilmektedir.
- Almanya, ABD, İtalya, İsviçre gibi ülkelerde ise çocuklar 6 yaşında eğitime başlamaktadırlar. İskandinav ülkelerinde de "çocuğun psikolojik, sosyal ve zihinsel gelişimini tamamlaması" amacıyla temel eğitime başlama yaşı "7" olarak belirlenmektedir.

ÜLKEMİZDE 4+4+4 UYGULAMALARINA İLİŞKİN GÖRÜŞLER:

Okul Öncesi Eğitim ve Zorunlu eğitime (ilkokula) başlama yaşı

Okul öncesi eğitim, gelişimin en hızlı ve yoğun olduğu 3-6 yaşlarında verilmelidir. Alanyazında okul öncesi eğitimin yararları 3 ana başlık altında toplanmaktadır:

1. Temel kavramların öğrenilmesi: Matematik, bilim, okuma ve yazmaya hazırlık, toplumsal farkındalık gibi önemli kavramların ayırtma varmaya başlar. Daha biçimsel eğitimin verileceği 1. sınıfa hazır ve çocukların yaşantısal farkları en az olacak biçimde başlar.
2. Toplumsallaşma: Çocukların daha kolay biçimlendirilebileceği ve hatalı ilişki sistemlerinin geliştirilmediği bir dönemden başlayarak yeni arkadaşlar edinebilme, onlarla sağlıklı iletişim kurabilme becerilerini kazanır. Paylaşma, sıra bekleme, katlanabilme, erteleyebilme gibi toplum üyesi olabilme kurallarını kazanır.

3. Ayrışmaya, alışmaya geçiş: Aşıttıkları ortama benzer ve kendi gelişim özelliklerine uygun ortamlarda okul kavramına uygun geçiş olabilecektir.

Bu eğitim, 36 aydan başlayarak, öğrenmenin, kavram gelişiminin en yoğun olduğu bu evrede, o yaş çocuğunun özelliklerine yönelik eğitim almış eğitimcilerle ve o yaşa uygun öğrenme ortam ve koşullarına göre planlanmış bir eğitim ortamında yapılmalıdır. İlkokul öğretmenleri tarafından okul öncesi eğitimden yararlanan çocukların hazırlanmış oldukları, bu eğitimi alan ya da almayan çocuklar arasında belirgin farkların olduğu ve bu farkın ilerlerdeki yıllarda da sürdüğü belirtilmektedir. RTÜK tarafından yapılan kapsamlı bir çalışmada özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki çocukların evde oldukları süre içinde zamanlarının çok önemli kısmını televizyon karşısında edilgen bir biçimde geçirdikleri görülmüştür. Bu da çocukların ve anne babaların ve bakıcıların çocuklarla nitelikli ilişki kurmada sorun yaşadıklarının bir göstergesidir.

Ev ortamında bu önemli evreye göre anne, baba ya da bakıcıların yeterli ve uygun eğitim verecek donanımına sahip olamaması, ekonomik ve eğitime ulaşma güçlüklerinin olması, göç, doğal yıkımlar gibi yaşam güçlükleri nedeniyle evde kaliteli uyaran verilmesi mümkün olmadığı koşullarda okul öncesi eğitimin önemi daha da artmaktadır. Okul öncesi eğitim programlarının, toplum temelli eğitim projelerinin güçlendirilmesi gerekmektedir.

Okul öncesi eğitimin çok basamaklı olması önerilmektedir:

1- Aile eğitimi; Ülkemizde en eğitimli ailelerin bile çocuk eğitimi konusunda eğitimsiz olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda erişkinlerin çocuklarla konuşurken hatta kendi aralarında bile giderek daha az sözcük kullandığı gözlenmektedir. Annelerin çok önemsedikleri yedirmek, beslemek iyi anne-lik gibi algılanmakta, oyuncakçı dükkanına dönen evlerde nasıl oynanacağı bilinmemektedir. Çocuklara bakacak ebeveynlerin güçlendirilmesi öncelikli olmalıdır. Anne babalara verilecek ücretsiz eğitim programlarının bu konudaki önemli boşluğu dolduracağı düşünülmektedir.

2- İki-üç yaş çocukları için iyi bir kreşte oyun grupları uygun olabilmektedir. Genel zihinsel gelişim ile en yüksek ilişkiyi gösteren dil gelişimi için önemli bir katkı olacaktır.

3- Üç yaşla birlikte anaokulları zorunlu olmalıdır. Devlet anaokulları donanımlılar ancak sayıları artırılmalıdır.

Anaokullarında dini eğitim verilmesi bilişsel ve ruhsal gelişim özellikleri açısından uygun olmaktadır. Çocukların gelişimsel gereksinimlerine göre yaklaşımlar yapılandırılmalıdır. Okul malzemelerinin ergonomik özelliklerinin okul öncesi yaştaki çocuklar için uygun olmadığı açıktır. Uzun süreler sıra üzerinde oturmaları, ayaklarının yere değmemesi, lavabo ve tuvaletlerin bu yaş çocuklarına uygun olmayışı, yetersizlik duygusu yaratmasının yanı sıra bedensel sorunlara da yol açabilecektir.

Kapsamlı bir araştırmada küçük yaşta ilkököl eğitime başlayan dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların daha çok ilaç aldıkları, akademik düzeylerinin geride kaldığı, daha çok psikiyatrik tam aldıkları bulunmuştur. 4+4+4 eğitim sisteminin en önemli sorunu çocukların okullara küçük yaşta başlamalarından çok, yaşlarına ya da gelişimsel özelliklerine uygunsuz müfredat ile başlamalarıdır. Okul öncesi eğitimin gerekli ve yararlı olduğu eğitim politikası olarak gündemde olmazsa, çözüm yollarının bulunamayacağı görüşü benimsenmektedir.

Öğretmen eğitimi

Okul öncesi eğitim veren öğretmenlerin eğitim niteliğinin istendik düzeyde olmadığı düşünülmektedir. Öğretmen niteliğinin artırılmasına önem verilmelidir. PISA programı ile birinci durumda olan Finlandiya'da öğretmenler 4 aşamada göreve alınmaktadır. İlk olarak bir kabul testi uygulanmakta, kitap sınavı yapılmakta, mülakatla değerlendirilmekte ve örnek ders işleyişi görülmektedir. Bu günkü eğitim uygulamasının sorunu, okula çocukların erken başlaması değil, uygunsuz müfredat ile başlamasıdır. Zorunlu olmayan eğitimi devlet karşılamıyorsa aileye parasal yönden büyük zorluk yaratabilmektedir.

Rehberlik Araştırma Merkezlerinde yapılan değerlendirmelerde öğretmenlerin müfredat deği-

şikliklerine ve uygulamalarına hazır olmadıkları, kendilerini yeterli hissetmedikleri görülmüş, okula başlatılması düşünülen 60 aylık çocukların büyük çoğunluğunun, okul öncesi eğitime gitse de öz bakım becerilerinin geriden geldiği, bu çocukların yardım gereksinimlerinin farkına varılmamasının sorunlar yaratacağı belirtilmiştir..

Engelli, kronik hastalığı olan, göçmen, mevsimlik işçi çocukları gibi farklılığı olan gruplarda onların koşullarına uygun programların hazırlanması ve yaşantılarından ötürü olabilecek kayıplarının giderilmesi zorunluluğu bulunmaktadır. Zorluğu olan çocuklara yönelik eğitim çalışmalarında öğretmenlerin özlük hakları kadar bu çocuklara nasıl davranacakları yolunda da donanımlı kılınmalıdır. Toplum temelli eğitim projesi kapsamında ailelerin çocuklarına her ortamda eğitim almalarını sağlayacak olanaklara sahip olma koşulları hazırlanmalıdır

Mesleki ve teknik eğitim

Mesleki eğitime yönlendirme en erken Almanya ve Avusturya'da başlamaktadır. Ancak bu ülkelerin 5. sınıfta başlayan mesleki eğitim yönlendirmesi modelini, 2015'te sona erdirmeye kararı aldığı bilinmektedir.

Çoğu ülkelerde mesleki eğitim, daha çok ortaöğretim düzeyinde başlamaktadır. ABD, Kanada, İngiltere gibi ülkelerde mesleki eğitim liseden sonra başlamaktadır.

Okullarda mesleki eğitim kapsamında İngiltere gibi din eğitimi veren ülkeler bulunmasına karşın, ülkelerin çoğunda din eğitimi, okul dışındaki kurumlara bırakılmaktadır.

Bu sisteme göre mesleki eğitime karar verilmesi için öngörülen yaş 10'dur. Bu yaş mesleki eğitime karar verilebilecek bir yaş olarak kabul edilmemektedir. Bu kadar erken başlanan eğitimde mesleki eğitime kadar olan 4 yılda yeterli temel bilginin alınamayacağı açıktır. Ailelerin ise karar verme konusunda yeterli donanımına sahip olması kuşkuludur. Meslek eğitimi için liseye kadar temel bilgi ve becerileri edinmiş olması beklenmektedir. Şu an İmam Hatip liseleri dışında mesleki eğitim olmadığı bilinmektedir. Bu sistemde mesleki eğitim imam hatip okulları ile özdeşleşmektedir. Mesleki eğitime yönlendirme somut bilimsel verilere, çocuğun sağlıklı değerlendiril-

rilmesine göre yapılmamakta, yönlendirmenin tavsiye niteliğinde olduğu belirtilmektedir. Yüksek sosyoekonomik düzeyden gelenler uygun görülse bile çocuklarını mesleki eğitime göndermedikleri bilinmektedir. Türkiye'de ara eleman gereksinimi çok yoğundur ancak meslek liseleri bu gereksinimi karşılayamamaktadır.

Mesleki eğitim bölümlerine girişin mesleki beceriye göre değil, puana göre belirlendiği belirtilmiştir. Çocukların kendilerini ve yeteneklerini, merak ve ilgilerini tanımadan, hiçbir şey için karar verme fırsatı vermeden bölümlerini seçmeleri istenmektedir. Mesleki eğitimin müfredat programlarının, teknolojik donanımlarının, çağdaş gereksinimle uygun ve onları karşılayacak biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Yeterli olmasa bile meslek ve teknik eğitim için yatırım yapılmaya ara elemanın önemi anlaşılmasına başlandığı aktarılmıştır. Ancak, halen çoğunluk üniversiteye gitmek zorundaymış ve bu bir seçkinlik ölçütüymüş gibi bir algı varlığından söz edilebilir. Üniversiteye gitmek işsizliği erteleme açısından kullanılmaktadır.

Beşinci sınıf öğrencilerinin bir günde kendilerini ortaokul öğrencisi olarak görmelerinin de sorun olacağı öngörülmektedir. Gelişimin tamamlanmadan ortaokula geçtiği, derslerinin arttığı, öğretmenlerin çeşitlendiği artan değişkenlere koşut olarak planlama yapmada zorluk çektikleri görülmüştür. Beşinci sınıfların sınıf öğretmenlerinden kopmaları ve farklı öğretmenlere alışmalarının uzun sürdüğü, rehberlik uygulamasının kalkmasının çocukları olumsuz etkilediği, "kendilerini çok yalnız hissettiklerim" belirttikleri aktarılmıştır.

Bu uygulamalarla uzaktan eğitim konusu da gündeme gelmiştir. On dört-15 yaşındaki çocukların açık lise okumalarının önerilmediği, uzaktan eğitimin yetişkinler için uygun olduğu bilinmektedir.

Zorunlu ve seçmeli dersler

4+4+4 uygulaması ile ortaya çıkan bir başka tartışma konusu zorunlu ve seçmeli derslerle, müfredat programlarına yöneliktir. Uygulamalara bakıldığında bütüncül bir bakış açısında sorunlar yaşandığı görülmektedir. Seçmeli derslere yönelik uygulamaların özgür bir seçime olanak sağlayamayabileceği, müfredat programlarının

yeniden gözden geçirilmesinin zorunlu olduğu düşünülmektedir. PISA sınavlarında en başarılı 3 ülke arasında yer alan Finlandiya'da çocukların okulda buldukları sürenin çok az olduğu, buna koşut oyuna spora ve sanata önemli zaman ayrıldığı görülmektedir. Ülkemiz için okulda geçecek sürenin azaltılmasından çok spor ve sanat etkinliklerine okulda zaman ayrılması ve uygun ortam sağlanması gerekmektedir.

Seçmeli dersler için modüller hazırlanmıştır. Din ahlak derslerinden her modülden bir dersin seçilmesi şart koşulmuştur. Ancak bunlar bilgisayarda gözüktüğü için bu modülden seçmeyen okullara müfettiş geldiği duyular arasındadır. "Dil ve anlatım" seçmeli dersini kimsenin seçmediği öğrenilmiştir. Bilgisayar dersinin seçmeli olduğu görülmüştür. Fatih projesi de başlama-sına rağmen ataması yapılan, kadrosu olan tek bölüm olmasına karşın %9 oranında bilgisayar öğretmeni atanması önemli bir sorun olarak görülmüştür.

Bilim akıl, deney ve araştırma yolu ile elde edilen bilgilerin, sistemli bir biçimde incelenmesidir. Bilimsel bilgi evrenseldir, her yerde herkes için geçerlidir. Sonuçlarında yanılma olasılığı en alt düzeydedir. Bilimsel kavramlar tartışılabilir.

Dinsel konular soyut kavramlardır. Toplumumuzda 4+4+4 nedeniyle ağırlık kazanan dinsel konular uzantısında çocuklar, derslerin öğretisi olan somut kavramlar ile din derslerinin öğretisi olan soyut kavramları bağdaştırmakta zorluk çekecektir. Varolan din ve ahlak derslerine ek olarak seçmeli adı altında haftada iki saat daha dini eğitimi eklenmektedir. Yeni hazırlanan kitaplarda ifadeler dinselleştirilmektedir.

Din ağırlıklı eğitimin daha da yoğunlaşması ve ağırlaştırılması durumunda ortaokul ve liselerimizde öğrencilerin bir yanda bilim ağırlıklı dersler okuması, diğer yanda din ağırlıklı derslerin etkisi altında kalması olasıdır. Eğitim sistemimizde tıpkı orta çağ Avrupa'sındaki gibi din ile bilim çatışmasının yaşanmasından kaygı duyulmaktadır.

Bir ülkenin çocuklarının ve gençlerinin geleceğini belirleyecek olan eğitim sistemleri ile ilgili tartışmaların yapılması sayesinde nitelikli, çağdaş, evrensel ilkeler doğrultusunda, bilimin üstünlüğüne inanan, çok kişiye ulaşan, eşitlikçi, özerk,

dayatmacı olmayan, sorgulayan bir eğitim sisteminde ulaşılabilecektir.

Kılık kıyafet yönetmeliği

4+4+4 ile bağlantılı olan bir başka konu çocukların okula serbest giyimle gelmesi uygulamasıdır. Oysa okul önlüğü ülkemiz koşullarına uygun formadır, çünkü ülkemizde sosyal ve ekonomik düzeyler arasında uçurumlar vardır. Önlük ya da forma, bu güne kadar devlet okullarında öğrencinin giyimindeki farklılıkları örtmede büyük işlev yüklenmiştir.

Arama motorlarında yapılan bir tarama ile dünyada, öğrencilerin üniforma - forma ile okula gittiği ülkeler ve giyilmesi istenen üniformalara ilişkin çok sayıda bilgi bulunmaktadır. İtalya'da Mussolini ve Almanya'da Hitler dönemi militarist uygulamaları hatırlatacağı duyarlılığı ile okullarda üniforma giyilmemesi kararı alınmıştır. Fransa'da ve Danimarka'da özgürlük anlayışı nedeniyle genellikle üniforma giyilmediği belirtilmektedir.

Bu ülkelerin dışında dünyada yaklaşık bütün ülkelerde öğrencinin okulda üniforma - forma- önlük giydiği tablolar halinde açıkça gösterilmektedir. Her okulun kabul ettiği kıyafet ölçütleri belirtilmektedir. Örneğin İngiltere'de hem özel ve hem de tüm devlet okullarında üniforma zorunludur. Üniforma giymeyen öğrencinin okula alınmadığı, evine geri gönderildiği ve üstünü değiştirip gelmesinin söylendiği yazılıdır. Avustralya, Yeni Zelanda, İskoçya, İrlanda, Güney Kore'de zorunlu okul üniforması politikaları vardır. ABD'de üniforma konusunun İngiltere'ye oranla biraz daha esnek şekilde ele alındığı, ABD genelinde okulların yüzde 25'inde kıyafet zorunluluğu olduğu ve durumun eyaletlere göre değiştiği belirtilmektedir.

Şili'de, Brezilya ve Hindistan okullarında okul üniforması giyilmesi zorunludur. Çin'de, Japonya'da okul giysileri okulun bir parçası kabul edilmekte, bütün ilk ve orta öğrenim yıllarında üniforma, eğitim politikalarının parçası olarak görülmektedir. İspanya'da özel okullarda üniforma giyilmesi zorunlu, devlet okullarında zorunlu değildir ancak velilerle yapılan toplantılarda giyimler belirlenmektedir. Rusya'da standart bir üniforma yoksa da okullar kendi üniformalarını seçmekte ve öğrencinin bunu

giymesi istenmektedir. Kanada'da devlet okullarında üniforma giyilmesi zorunlu değildir ancak kıyafetlerle ilgili belli kurallar oluşturulmuştur. Arjantin'de beyaz üniforma denilen üniformadan söz edilmektedir. Bu üniformanın, tıpkı bizdeki gibi, öğrenci giyimlerindeki farklılıkları örtmeyi amaçladığı belirtilmiştir.

Alanyazmada, müslümanların çoğunluk oluşturduğu Endonezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya okullarında farklı bir tablo karşımıza çıkmaktadır. Birleşik Arap Emirliklerinde, Abu Dhabi'de öğrencilerin yüzde 40'ı ve Dubai'de yüzde 50'si özel okullara gitmektedir. Genel kural olarak özel okullar, okul üniforması giyilmesini istemektedir. Bu giysilerin ne olduğu, renklerine varıncaya kadar belirtilmiştir. Tümünde değilse de okulların çoğunda müslüman öğrencilerin dini kıyafetler giymesi zorunlu tutulmuştur. Uzun etek, uzun kollu elbise, Hijap, abaya ve sikh türbanı giymeleri gerekmektedir. Devlet okullarının çoğunda kızların kandora ve erkeklerin abaya giymeleri önerilmektedir.

Yayınlarda öğretmenler ve okul idarecileri forma uygulamasının yararlarını sıralamaktadır. Örneğin öğrenciye disiplin duygusu aşılamak, öğrencide dikkat dağılmasını azaltmak, toplum duygusunu öğretmek, ekonomik ve sosyal düzeyler arası farkı en aza indirmek gibi. Bir örnek proje okula devamsızlığı olan Kenya'lı öğrencilerde uygulanmıştır. 2001-2004 yılları arasında üniforma satın almaya gücü yetmeyen öğrencilere okul üniformaları dağıtılmış. Proje yöneticileri öğrenciye okul üniformalarına verilmesinin okula devamsızlığı %44 oranında azalttığını aktarmaktadırlar.

Bu yeni uygulamanın gerekçesi olarak üniformaların çıkartılmasının bir özgürlük ve eşitlik uygulaması olduğu belirtilmektedir. Özgürlük, bir insanın herhangi bir kısıtlamaya, zorlamaya bağlı olmaksızın düşünme ya da davranma durumudur. Dış etkiden bağımsız olarak kendi iradesine, kendi düşüncesine dayanarak karar verme ve davranma durumudur. Adma serbest kıyafet denilen kavramın "dinsel giyim" kavramına doğru gidişin ilk adımı olduğu bilindiğine göre buna özgürlük değil ayrıcalık denilmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın 26.11.2012 tarih ve 183435 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulu'nca 26.11.2012 tarihinde kararlaştırılmıştır. Ancak,

yönetmelik serbestlik içermemekte, aksine yeni tip bir yapılanmanın kapılarını açmaktadır:

MADDE 3-(6) Kız öğrenciler, imam-hatip ortaokul ve liseleri ile çok programlı liselerin imam-hatip programlarında tüm derslerde, ortaokul ve liselerde ise seçmeli Kur'an-ı Kerim derslerinde başlarını örtebilir.

MADDE 4-(a) Öğrenciler öğrenim gördükleri okulun arması ve rozeti dışında nişan, arma, sembol, rozet ve benzeri takılar takamaz,

MADDE 4-(ç) Öğrenciler vücut hatlarını belli eden şort, tayt gibi kıyafetler ile diz üstü etek, derin yırtmaçlı etek, kısa pantolon, kolsuz tişört ve kolsuz gömlek giyemez,

Yönetmelikte yeni düzenleme ile imam hatip ortaokulları ve liselerinde okuyan kız öğrenciler tüm derslerde, ortaokul ve liselerde ise seçmeli Kur'an-ı Kerim derslerinde başörtülü olabileceklerdir. Bu derslerin bitiminde, diğer derslere başlarken başörtülerini çıkarıp çıkarmayacaklarına dair yönetmelikte kesin bir şey bulunmamaktadır. Kılık- kıyafet serbestliği sadece başörtüsü serbestliği olup tayt, dizüstü etek, derin yırtmaçlı etek, kısa pantolon, kolsuz tişört ve gömlek giyilme, takı serbestliğini getirmemektedir.

2012-2013 EĞİTİM ÖĞRETİM YILINDAKİ UYGULAMALARA YÖNELİK İLK GÖZLEMLER VE BULGULAR

Milli Eğitim Bakanlığı yeni düzenlemenin amaçlarını ülkemizde ortalama eğitim yılının artırılması, eğitim sistemimizin demokratikleştirilmesi ve esnekleştirilmesi, bireye yetenek ve gelişimine göre erken yaşlarda tercih hakkı tanınması, erken yaşta eğitime başlayan bireyin bir yıl erken hayata adım atmasının sağlanması, tek tip insan yetiştirmek alışkanlığından vazgeçilmesi olarak açıklamıştır. 1997 yılında 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim getirildiğinden bu yana yani 15 yıldır eğitim yapımızın kesintili ya da kesintisiz olmasının tartışıldığı, ayrıca teklif verildikten sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonundaki çalışmalar süresince konuyla ilgili tüm sivil toplum örgütleri ve akademik çevrelerin görüş ve önerilerinin alındığını ve bu öneriler dikkate alınarak değişikliklerin gerçekleştirildiğini belirtmiştir. Ancak toplumun önemli bir kesiminde ve aka-

demik çevrelerde bu konunun hemen hiç tartışılmadığı, tartışılmadığı ya da yapılan bilimsel önerilerin de hemen hiç dinlenmediği düşüncesi ağırlık kazanmıştır. Bir ülkenin çocuklarının ve gençlerinin geleceğini belirleyecek olan eğitim sistemleri ile ilgili tartışmaların yapılması sayesinde nitelikli, çağdaş, evrensel ilkeler doğrultusunda, bilimin üstünlüğüne inanan, çok kişiye ulaşan, eşitlikçi, özerk, dayatmacı olmayan, sorgulayan bir eğitim sistemine ulaşılabilir.

Okul öncesi eğitim görmemiş çocukların durumu, 60 ay ve 72 aydan küçük çocukların aym zamanda okula başlamalarının sakıncaları yoğun biçimde tartışılmıştır. Aileler konuya sahip çıkmış, tepkiler büyük olmuştur. Bu tartışmalara çocuklar başmdan beri tanık olmuşlardır. Çocuklar okula gönderilecek mi?, Gitmemeleri için rapor mu alınacak?, Okula gönderilmezlerse aileler cezalandırılacak mı?, Büyük çocuklar küçük çocukları ezer mi?. Bütün bu sorular evlerde, toplantılarda ve televizyonlarda sürekli konuşulmuştur. Okula başlama konusu çocuğun karşısına sanki korkutucu bir olay gibi çıkarılmıştır. Okul korkusunun farklı bir boyuta bürünmesi, bağımlılık duygusunda artış, kaygı, güven duygusunda zedelenme gibi belirtilerin gelişmesi olasıdır.

İlkokul 1. sınıfta ilk 3 ay uyum evresi olarak düzenlenmiş olmasına karşın öğretmenlerin çoğunun bu müfredata uymadıkları okuma yazma eğitimine geçerek el yazısı yazdırdıkları; uyum evresi uygulanan okullarda ise yaşma uygun eğitime başlayan çocukların okulöncesi eğitimden aldıkları bilgileri unutmaya başladıkları, sıkıldıkları belirtilmektedir. Beş günlük hizmet içi kurs verilen öğretmenler eğitim sistemine yeterince hazır olmadan başladıkları, konu ile ilgili eğitimi olmayan kişilerin zihinsel engelliler öğretmenleri oldukları aktarılmıştır.

Okulların alt yapısının uygun olmadığı; kalorifer dairelerinin, memur odalarının sınıflaştırılmaya çalışıldığı, 70-100 kişilik sınıfların olduğu; ilkökul eğitimine erken başlayan çocukların öz bakım becerilerinin yeterli olmamasının, sıraların ve lavaboların yüksek olmasının sınıf öğretmenleri için sorun oluşturduğu gözlenmektedir.

Sınıflarda 60 ve 83 aylık çocukların aynı sınıfta bulunmalarının uygulamalarda ciddi sorun yarattığı, birbirlerine "abi" diyen çocuklar ara-

sındaki eşitsizliğin eğitim ortamını etkilediği en önemli yakınmalar arasında bulunmaktadır.

4 + 4 + 4 ile mesleki yöneltme ve yönlendirmenin erken yaşlara çekilmesinin temel eğitim ve becerilerin yetersiz kalması ve bilinçsiz meslek seçimleri gibi riskleri bulunmaktadır. Ayrıca bu düzenleme, mesleki yönlendirmeyi geciktirmeye ilişkin diğer AB ülkeleri politikaları ile de çelişmektedir. 4+4+4 düzenlemesine göre 8. sınıftan sonra ortaokulu bitiren öğrenciler 12 yıllık zorunlu eğitimin son 4 yılını örgün eğitim yerine yaygın eğitim (açık lise) aracılığıyla da tamamlayabilmektedirler. 2012-2013 öğretim yılında toplam 136 bin 115 öğrencinin okulu bıraktığı bildirilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı'nın verilerine göre birinci dönemde örgün eğitime devam ederken 9. sınıfı bırakarak açık liseye kayıt olan öğrencilerin sayısı 95 bin 561, 10. sınıfı bırakan öğrencilerin sayısı 21 bin 639, 11. sınıfı bırakan öğrencilerin sayısı 13 bin 737 ve 12. sınıfı bırakan öğrencilerin sayısı ise 5 bin 178 olarak belirlenmiştir. Bakanlık, erkek ve kız öğrencilerin sayısı ile ilgili ayrıntılı bilgi vermemesine karşın eğitim sendikaları örgün eğitimi bırakan öğrencilerin büyük çoğunluğunu kız öğrencilerin oluşturduğunu belirtmektedirler. Özetle, 8. sınıftan sonra zorunlu olmasına karşın aileleri tarafından örgün eğitime gönderilmeyen kız ya da erkek çocuklar 9, 10, 11 ve 12. sınıfları evde oturarak açık lise aracılığıyla okuyabileceklerdir. Oysa kız çocukların eğitiminin getirisi ekonomik kalkınmanın hızlanması; bir sonraki kuşağın eğitiminin güvence altına alınması; bebek ve çocuk ölümlerinde azalma; daha sağlıklı aileler; anne ölümlerinde azalma (Dünya Kalkınma Raporu (2012) gibi başlıklar çerçevesinde katkıda bulunmaktadır.

Bilimsel çalışmalar daha çok soru sorulması, kanıta dayalı bilgiler, bilimsel yöntemlerin kullanılması gibi uygulamalar içermektedir. Dinsel eğitimde ise karşıt görüşler tartışmamaktadır. Bu nedenle okullarda din eğitimi verilmesinin bu konuda uyumsuzluk yaratacağı düşünülmektedir.

4+4+4 eğitim sisteminin en önemli sorunu çocukların okullara küçük yaşta başlamalarından çok, yaşlarına ya da gelişimsel özelliklerine uygun müfredat ile başlamalarıdır. Okul öncesi eğitimin gerekli ve yararlı olduğu eğitim politikası olarak gündemde olmazsa, çözüm yolları-

nın bulunamayacağı görüşü benimsenmektedir.

Milli Eğitim Bakanlığında veri istenmesine karşın sayısal verilerin alınmadığı ve okullarda araştırma yapılması ile ilgili güçlükler yaşandığı bildirilmektedir. Çok merkezli araştırmalar ile yeni eğitim sisteminin çocuklar üzerindeki etkisinin araştırılması gerekmektedir. Ancak yeni eğitim sisteminin kısa süreli değil uzun süreli etkileri olacağına da unutulmaması gerektiği bildirilmektedir.

Okul öncesi eğitimin dışlanması, zorunlu eğitime başlama yaşının ve mesleki yönlendirmenin erken olması, okul terk oranları çocuk haklarına aykırıdır.

ÖZET

2006 yılından bu yana düzenlenmekte olan Prof. Dr. Atalay Yörükoğlu Ulusal Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Politikaları Çalıştay'ın sekizincisi 18 Ocak 2013 tarihinde Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı ve Türkiye Çocuk ve Genç Psikiyatrisi Derneği işbirliğinde Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştaya konuşmacı ve tartışmacı olarak çeşitli fakültelerden, rehberlik-araştırma merkezlerinden, sivil toplum örgütlerinden ve çocuk psikiyatristi, psikolog, sosyal hizmet uzmanı, pediatrist, hemşire, eğitimci, öğretmen, avukat gibi çeşitli çalışma alanlarından uzmanlar katılmışlardır. Teması "4+4+4=?" olarak belirlenen çalıştayda yeni eğitim sistemimiz çok boyutlu olarak ele alınarak tartışılmıştır. Çalıştay sabah tartışmacı ve katılımcıların görüş ve geri bildirimleri ve öğleden sonra gerçekleşen bir panel ile yapılandırılmış ve çıktıları aşağıda özetlenmeye çalışılmıştır.

Demokratik, ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş bir ülke olmak yolunda, eğitim reformunda önceliğimiz yaratıcı, yenilikçi, analitik ve eleştirel düşünen, araştırmacı, anadil ve yabancı dil becerileri yüksek bireyler yetiştirmek olmalıdır. Çocuklarımızın iyi birer dünya vatandaşı olmaları için çevre bilinci, cinsiyet eşitliği, insan hakları, çok kültürlülük gibi konularda da erken yaşlardan itibaren eğitilmeleri önem taşımaktadır. Dolayısıyla temel eğitimde öncelik, "nitelikli bir eğitimin, eşitlik çerçevesinde" tüm çocuklarımıza sunulması olmalıdır. Bu bağlamda:

*Okul öncesi eğitim, gelişimin en hızlı ve yoğun olduğu 3-6 yaşlarında verilmelidir ve okul öncesi eğitim zorunlu olmalıdır. Bu eğitim, 36 aydan başlayarak, öğrenmenin, kavram gelişiminin en yoğun olduğu bu evrede, o yaş çocuğunun özelliklerine yönelik eğitim almış eğitimcilerle ve o yaşa uygun öğrenme ortam ve koşullarına göre planlanmış bir eğitim ortamında yapılmalıdır.

Temel eğitime başlama yaşı çocuğun bedensel, ruhsal, toplumsal ve zihinsel gelişimini tamamlaması amacıyla "72 ay" olmalıdır.

*Anaokullarında dini eğitim verilmesi bilişsel ve ruhsal gelişim özellikleri açısından uygun olmamaktadır.

*Okul malzemelerinin ergonomik yapısı küçük yaş çocuklarına uygun değildir.

*Müfredat programlarında gelişimsel özellikler açısından sortin vardır.

*Okula erken başlatılan çocuklar daha çok hastanelere ve rehberlik merkezlerine gönderilmektedir.

*Öğretmenler alanları dışında çalışmak zorunda bırakılmış ve yeterli olmadıkları bir alanda eğitim vermek zorunda kalmışlardır.

*Zorluğu olan çocuklara yönelik eğitim çalışmalarında öğretmenlerin özlük hakları kadar bu çocuklara nasıl davranacakları yolunda da donanımlı kılınmalıdır.

*Bu sisteme göre mesleki eğitime karar verilmesi için öngörülen yaş 9'dur. Bu yaş mesleki eğitime karar verilebilecek bir yaş olarak kabul edilemez.

*Mesleki eğitim bölümlerine girişin mesleki beceriye göre değil, puana göre belirlenmektedir.

*Mesleki eğitimin müfredat programlarının, teknolojik donanımlarının, çağdaş gereksinimle uygun ve onları karşılayacak biçimde yeniden yapılandırılması gerekmektedir.

*4 + 4 + 4 ile mesleki yöneltme ve yönlendirmenin erken yaşlara çekilmesinin temel eğitim ve becerilerin yetersiz kalması ve bilinçsiz meslek seçimleri gibi riskleri bulunmaktadır.

*On dört-15 yaşındaki çocukların açık lise okumalarının önerilmediği, uzaktan eğitimin yetişkinler için uygun olduğu belirtilmiştir.

*İlk uygulamalar sırasında çoğunluğu kızlar olmak üzere okul terki sayıları kaygı verici boyuttadır.

*Çocuk işçi çalıştırma ve çocuk emeğinin sömürülmesi sorununa herhangi bir katkı getirmeyeceği belirtilmiştir.

*Önlük ya da formanın, öğrenciye disiplin duygusu aşıladığı, dikkat dağılmasını azalttığı, toplum duygusunu güçlendirdiği, ekonomik ve sosyal düzeyler arası farkı en aza indirdiği, aidiyet duygusunu güçlendirdiği, güvenlik sağladığı, şiddet, suç, başarısızlık gibi konularda aracı bir değişken olarak azalma yarattığı tartışılmıştır.

*Seçmeli derslere yönelik uygulamaların özgür bir seçime olanak sağlayamayabileceği, müfredat programlarının yeniden gözden geçirilmesinin zorunlu olduğu düşünülmektedir.

*Bilimsel çalışmalar daha çok soru sorulması, kanıta dayalı bilgiler, bilimsel yöntemlerin kullanılması gibi uygulamalar içermektedir. Dinsel eğitimde ise karşıt görüşler tartışmamaktadır. Bu nedenle okullarda din eğitimi verilmesinin bu konuda uyumsuzluk yaratacağı düşünülmektedir.

*Bilgisayar dersinin seçmeli olmasının, Fatih projesinin başlaması ve ataması yapılan, kadrosu olan tek bölüm olmasına karşın %9 oranında bilgisayar öğretmem atanması önemli bir sorun olarak görülmüştür.

*4+4+4 sisteminin bilim çevrelerce tartışılmadan uygulamaya konulması kaygı yaratmıştır. Bir ülkenin çocuklarının ve gençlerinin geleceğini belirleyecek olan eğitim sistemleri ile ilgili tartışmaların yapılmasıyla nitelikli, çağdaş, evrensel ilkeler doğrultusunda, bilimin üstünlüğüne inanan, çok kişiye ulaşan, eşitlikçi, özerk, dayatmacı olmayan, sorgulayan bir eğitim sistemine ulaşılabilecektir.